

Iz srednjeg vijeka

U kolovozu g. 1894. objelodanio je Petar Kropotin u engl. časopisu »Nineteenth« (i kasnije je to uz druge članke izdao u posebnoj knjizi; njemački je preveo G. Landauer pod naslovom »Gegenseitige Hilfe in der Tier- u. Menschenwelt«) dva važna članka: Međusobna pomoć u sredovječnom gradu. Kropotin je materijalistički evolucionista, pa mu nitko ne će prebaciti da naumice piše u prilog kršćanstvu. Čujmo što on piše o nekim sredovječnim ustanovama. Po tome ćemo vidjeti, da srednji vijek nije bio vijek mračnjaštva, kako neprijatelji kršćanstva nastoje da ga prikažu neupućenju publici.

1. Konstruktivna snaga širih masa.

»Nijedno povjesno doba ne poznaje tako konstruktivnu snagu širih masa kao 10. i 11. vijek, kada su utvrđena sela i trgovišta (prava oaza u feudalnoj šumi) počela da se oslobađaju jarma svojih gospodara te su lagano izgradila gradske ustave. Nažalost povjesni su izvori tu vrlo manjkavi, te poznamo rezultate, ali ne sredstva, kojim se popeše do toga. Ta mjesta stekoše i zadržāše svoje gradske pučke skupštine — koje su bile neovisne od plemićkih ili trgovačkih obitelji ili su bile pod njihovim vodstvom — te pravo da biraju svog vojnog zapovjednika i vrhovnog suca gradskog. U Italiji su mlade općine znale protjerati svoje gospodare ili »domini«. Jednako je bilo na istoku. U Českoj su plemići i neplemići sudjelovali kod biranja svojih zapovjednika (M. Kowalewsky, *Modern customs and ancient laws of Russia*, London 1891); pa i vijeća ruskih gradova redovito su birala svoje vojvode, a znala su otpustiti knjaza, ako je taj izazivao nezadovoljstvo. U isto se doba javlja u zapadnoj i južnoj Evropi tendencija, da biraju biskupa za gospodara. I tako su mnogi biskupi bili na čelu, kada se radilo o obrani grada i gradskim slobostinama. A pod novim gospodarima, svjetskim i duhovnim, stekoše građani vlastito sudstvo i svoju upravu kao i svoje pučke skupštine.

Čudnovata je ustanova Božjeg mira (*tregua Dei*). Pučke su mase time htjele, da već jednom dokrajče neprestane borbe između plemićkih obitelji. Ta se ustanova rodila u mladim gradovima, gdje tako pokušaše biskupi i građani da svoj mir prenesu i na plemiće (A. Luchaire, *Les communes francaises*; Kluckhohn, *Geschichte des Gottesfriedens* 1857).

U to su isto vrijeme pomorski gradovi u Italiji, osobito Amalfi, stvarali općenito pomorsko i trgovačko pravo, koje je kasnije služilo svoj Evropi kao uzor. Ravenna je tada stvorila svoj obranički ustav, a u Milanu obrt uživa od 11. vijeka potpunu

samostalnost. Isto tako i Brügge i Gent kao i većina francuskih gradova. U isto vrijeme kite umjetnici gradove svojim građevinama, kojima se i danas divimo, jer nam govore o velikom duhu one dobi. »Bazilike se obnavljaju gotovo po svem svijetu« piše Raoul Glaber u svojoj kronici. Nekoji najljepši spomenici sredovječne arhitekture potječu iz ove perijode: divna stara crkva u Bremenu je dograđena u 9. vijeku, sv. Marka u Mlecima g. 1071. i lijepa katedrala u Pisi g. 1063. Amo spada i duhovni pokret, koji nazivljemo renesansom 12. vijeka« (str. 152—154).

2. Cehovi.

»Ništa nam bolje ne prikazuje sredovječna bratstva, nego li cehovi, koji su nastajali na brodovima. Kad je brod Hanse bio udaljen za dan brodarenja od svoje luke, onda je kapetan broda okupio momčad i putnike na palubi i tu im je — kako je to zabilježio jedan savremenik — ovako rekao: »Budući da smo sada prepušteni Bogu i valovima, svi smo tu jednaki. A jer nas okružuju oluje, veliki valovi, gusar i druge pogibelji, moramo se držati reda, da tako sretno dovršimo svoje putovanje. Stoga ćemo se pomoliti za dobar vjetar i dobro putovanje, pak ćemo izabrati svoje upravitelje prema pomorskom pravu«. — Iza toga su svi birali upravitelja i 4 scabina. Na svršetku putovanja ti su upravitelji položili svoju čast i rekli ovako: »Jedan drugome treba da oprostimo i zaboravimo na sve, što se dogodilo na brodu. Što smo izravnali, bilo je pravedno. Ako je ipak kome nešto teško, neka pođe do zemaljskog poglavice i tu neka mu on sudi prije zapada sunca.« — Upravitelji su na to poglavici dotične zemlje predali utjerane globe i zamolili ga, neka taj novac porazdjeli siromasima« (Jansen, Geschichte des deutschen Volkes I. 355).

Ovaj je opis možda najbolja slika onog duha, koji je vladao u sredovječnim cehovima. Slične su organizacije postojale svugdje, gdje je bilo ljudskih skupina: ribara, lovaca, putujućih trgovaca, graditelja ili zanatlija. Tako su znali doći u jedan isti grad zidari, drvodjelci, tesari i sl., da grade katedralu. Ti su se ljudi složili u jedan »katedralni ceh«.

Svaki cehovski statut pokazuje nam socijalno obilježje sredovječnih cehova. Uzmimo n. pr. Skraa jednog ranog danskog ceha. Tu mora nada sve vladati opća bratska ljubav; zatim propisuje vlastito suđenje u slučaju prijepora; napokon su nabrojene socijalne dužnosti sve braće. Ako izgori kuća koga brata, sva mu braća priskaču u pomoć; ako je koji brat bolestan, braća ga moraju dvoriti, dokle ne bude izvan pogibelji, a ako umre, — a to je bilo važno u doba kužne bolesti — braća ga moraju pokopati i iza njegove smrti mora se ceh brinuti za njegovu djecu i udovicu.

Ove dvije crte nalazimo u svakom cehu. U svakom se slučaju smatraju članovi braćom i sestrama; svi su bili jednaki pred cehom. Oni su zajednički posjedovali nešto marve, zemljišta, zgrada, crkvi, gotova novca. Svi su članovi polagali zakletvu, da će sve stare prepirke zaboraviti; oni nijesu poznavali drugog sudišta do onog svog ceha. I ako se koji član ceha zapleo u prepirku s kojim članom, svi su mu članovi pomagali da se stvar mirno riješi. Sve je imalo svoje cehove.

Ovo malo riječi pokazuje, kako je krivo stanovište onih povjesničara, koji misle da je glavno značenje cehova u svečanosti, koja se vraćala svake godine i sastojala u zajedničkoj gozbi. Uistinu je dan gozbe bio dan veselja, jer je dan prije izabrana nova uprava i vijećalo se o eventualnim promjenama pravilnika, a često je to bio dan, kada se sudile rasprave među braćom. Gozba je bila prigoda, kojom se obnavljala stara bratska ljubav. To je bio simbol, koji je sve članove držao na okupu. Čak i u vrlo pozno doba sjedili su taj dan za istim stolom n. pr. siromasi londonske ubožnice i najbogatiji engleski plemići. Cehovi su se u kratko raširili po Evropi, Aziji, Africi i živjeli su tisuće godina, a slične prilike vazda su ih izazvale u život. Što to znači? Da su cehovi više nego li prigoda zajedničke gozbe. Cehovi odgovaraju dubokoj potrebi čovječje naravi. Cehovi su bili međusobna pomoć u svim životnim prilikama i slučajevima. Oni su bili ustanova, da se njom održi pravni poredak; razlika je između njih i države ta: cehovi su uveli humani, bratski elemenat, a ne formalizam kao država. Pa i kada je cehovski brat stajao pred cehovskim sudištem, stajao je pred ljudima, koji su ga dobro poznavali i koji su s njime bili u dodiru kod dnevnog posla, kod skupnog jela i vršenja bratskih dužnosti: ljudi, koji su mu bili jednaki i braća, a ne juristi ili branioci interesa sasna druge vrsti.

Jasno je, da se morala raširiti, porasti i učvrstiti ustanova, koja je odgovarala potrebi udruženja, a opet nije oduzimala individuumu njegovu inicijativu. Samo je jedna poteškoća postojala: kako da se nađe oblik, kojim bi se iz cehovskih udruženja napravilo savez, federacija i s njom povezalo sela u harmoničku cjelinu. Kada su pak našli taj oblik, a gradovi međutim uz povoljne okolnosti stekli svoju nezavisnost, onda su ljudi proveli tu harmoničku cjelinu tako jedinstvenim mišljenjem, da se moramo diviti i u našem vijeku željeznica, brzjava i štampe. Val oslobođenja prešao u 12. vijeku k svim dijelovima kontinenta i dotaknuo se je najsiromašnijih sela kao i najbogatijih gradova. Grad je postao država, a nije u njemu iščeznuo nutarnji gradski život ni demokratizam svagdanjeg života ni onda, kada su vlast u gradu znali osvojiti trgovački aristokrati ili plemići. I oni su vrlo malo ovisjeli o tome, što se nazivlje oblikom države. Tajna je sredovječnog grada bila u činjenici: sredovječni takav grad nije bio

centralizirajuća država. U gradu je svaka skupina ljudi imala svoj dio u suverenitetu.

Sredovječni grad bio je podijeljen u 4 četvrti ili u 5 do 7 sekcija. Svaka je četvrt ili svaka sekcija odgovarala posebnom obrtu ili staležu, koji je tu bio pretežniji, i ako je tu bilo i drugih staleža — plemića, obrtnika, trgovaca — opet je svaka sekcija imala svoju samostalnost. U Mlecima je svaki otočić bio politički neovisna općina, koja je imala svoje staleške organizacije, svoju trgovinu soli, svoj sud i upravu, vlastiti forum. I imenovanje dužda u gradu nije ništa mijenjalo u nutarnjoj neovisnosti malih ovih općina. Sredovječni je dakle grad dvostruka federacija: svih uprava, koje su spojene s malim teritorijalnim ustanovama (ceste, crkvene igre, sekcije), te individua, koji su zakletvom okupljeni u staleškom svom cehu. Glavni je cilj sredovječnog grada: održanje slobode, samouprave i mira. Takav grad nije ljudima nametnuo državne okove, nego je očuvao stvaralački duh svake posebne skupine ljudi i to u umjetnosti, obrtu, znanosti, trgovini i političkoj organizaciji« (Gegenseitige Hilfe, str. 171).

P.

Smjernice katoličkih načela i rada

Pravi umjetnik i zlo. O tome piše Kölnski filozof Petar Wust: »I pjesnik mora svojim čistim okom pogledati na zlo i očistiti ga u svrhu svog djela. Tu mu mora biti uzorom Božja Providnost. Zlo, koje se odalečuje od vječne sredine svijeta, od Božje volje, te zapušta poredak, mora se ipak k njoj i vratiti. Da se popravi sve ono, što je zlo porušilo, treba mnogo vremena; pa ipak se i to provodi divnim načinom, pa nam događaji izgledaju kao vesela igra Božje mudrosti. Umjetnost, ta slika Božjeg stvaranja, mora stoga, ako želi biti čistom umjetnošću, biti veselom i nenapornom igrom. U pjesničkom djelu mogu se uplesti i osobe, koje u svojoj subjektivnoj volji predstavljaju zloću, ali moraju tekom razvitka stvari na koncu doći k Bogu. To umjetnik ne može postići samo pomoću refleksija i uplitanja moralističkih načela. On mora razvijati stvar k Bogu, a ne prisilno moralizirati. Umjetnik k tome ne može u svom djelu izvesti očišćenje i posvećenje zla, ako i sebe ne očisti i ne posveti«.

Uzgoj mladeži pripada Crkvi. 25. 3. o. g. je sv. Otac Papa primio u audijenciju rimski odbor Kat. Akcije, Tom je prigodom naglasio, da odgoj djece ne smije biti monopol države. On reče: »Znamo, koliko su kršćanski roditelji ozalošćeni, jer znaju dobro što mora biti odgoj kršćanski i da za taj odgoj imade samo Crkva poslanstvo i sredstva. Ti su roditelji zabrinuti, jer vide kako se hoće da uvede monopol odgoja mladeži, ne samo tjelesnog, nego i čudorednog i duhovnog«.